

تمدن دانش آموزی

علیرضا شیخ الاسلامی

دبیر متوسطه اول، منطقه ۲ تهران

چکیده

واژه تمدن در لغت‌نامه دهخدا «شهرمندی» معنا شده است. در دورانی که بر تربیت دانش‌آموزانی تأکید می‌شود که قرار است «شهروند مطلوب جهانی» باشند و در واقع به همان معنا متمدن شناخته شوند، بایستی شیوه‌های نوین به کار برد. از دیگر سو، مدارس سعی دارند بر اساس تعاریف و معیارهای موجود، «مدرسه زندگی و محیط جذاب یادگیری» را برای دانش‌آموزانشان محقق و ممکن سازند. اگر قرار است در مدرسه، محیط فعال و سرزنده‌ای توسط دانش‌آموزان و برای آن‌ها ساخته و تجربه شود، به گونه‌ای که آموختن را در زندگی روزانه خود تجربه کنند و از آن لذت ببرند، باید از دیگر محیط‌ها، به صورت هدفمند بهره برد و به باور ما، موزه یکی از مناسب‌ترین این بسترهاست.

با توجه به این مباحث، تجربه پیشنهادی با عنوان «تمدن دانش‌آموزی» (تأثیر موزه بردانش‌آموزان نوجوان) در مدرسه متوسطه اول مفید منطقه ۲ به اجرا درآمد. محور اصلی این برنامه، تمرکز بر نقش آموزشی موزه‌ها در این نوع تربیت و ایجاد مؤلفه‌های مدرسه یوبا، با نشاط و یادگیرنده و توجه به رشد چندبعدی دانش‌آموزان در بستر اردو و در قالب یادگیری به صورت مستمر و مؤثر است.

مقدمه

در این تجربه، موزه مجموعه‌ای است که اشیای نگهداری شده در آن فقط برای نمایش نیست بلکه لازم است ترتیبی داده شود که دانش‌آموزان موزه‌ها را تجربه کنند و فرهنگ «لطفاً دست نزنید» و «سکوت را رعایت فرمایید» جای خود را با رویکرد

«حتماً دست به کار شوید تا بهتر یاد بگیرید» عوض کند. در رویکرد «دست نزنید»، نوجوانان تشویق نمی‌شوند که با استفاده از دقت و خلاقیت، خودشان به مطالعه علمی و تجربه مسائل بپردازند.

در میان اردوهای که هر سال برای دانش‌آموزان پیش‌بینی و اجرا می‌شود، معمولاً همیشه برنامه بازدید از موزه‌ها وجود دارد، اما آنچه از بازدید دانش‌آموزان از موزه‌ها برداشت می‌شود، بی‌رغبتی آن‌ها و ناتوانی‌شان در بهره‌گیری لازم از فضای موزه است. حتی شاید بتوان ادعا نمود که دانش‌آموزان بازدید از موزه‌ها را به سبب اینکه از فضای کلاس درس دور می‌شوند و ساعت مدرسه‌شان کم می‌شود، دوست دارند و در داخل موزه چون باید در سکوت فقط تماشای باشند، اوقات خوب و لذت‌بخشی ندارند.

«در حالی که ابزارهای خاموش درون موزه‌ها که در مکان‌های محافظت شده نگهداری می‌شوند، می‌توانند نقش گسترده‌ای در آموزش و آگاه‌سازی افراد بشر در سنین مختلف، به ویژه دانش‌آموزان، داشته باشند؛ به طوری که استفاده از موزه به عنوان فضایی برای یادگیری و تکمیلی برای کلاس درس، می‌تواند راه‌حلی منطقی برای جبران کمبود امکانات آزمایشگاهی، مواد و منابع دیداری و شنیداری در مدارس باشد» (محمدزاده صدیق، ۱۳۸۴).

دانش‌آموزانی که بدون برنامه قبلی فقط در موزه پرسه می‌زنند، ممکن است در تمام زندگی نسبت به چنین مؤسساتی احساس تنفر کنند و به آنجا به عنوان مکانی بیهوده و نهایتاً برای گذران وقت و فرار از ساعت درس بنگرند.

ما تجربه کردیم که یکی از بهترین شیوه‌های برانگیختن دانش‌آموزان به جست‌وجو در محیط‌های موزه‌ای و نمایشگاهی، این است که معلمان با تعریف فعالیت‌های کارگاهی (و ترجیحاً گروهی)، نیروی کنجکاوی دانش‌آموزان را تقویت و آنان را به‌طور غیرمستقیم به سمت موضوع هدف موزه، جهت‌دهی کنند. در ادامه، نمونه‌هایی از تجربه‌های ما در موزه‌های مختلف تهران را به اختصار مرور می‌کنیم.

نکته اساسی در این تجربه‌ها این است که موارد زیر را تنها به‌عنوان فهرستی از بازدیدها نبینیم و به جنس فعالیت‌هایی که در این موزه‌ها انجام شده است، توجه ویژه داشته باشیم. در حقیقت، این فعالیت‌ها هستند که بازدیدهای موزه‌ای را از خشکی و یکنواختی خارج می‌سازند و به خاطر یادگیری لذت‌بخش تبدیل می‌کنند.

۱. خانه موزه دکتر شریعتی: با توجه به درس دوم کتاب فارسی هفتم از کتاب کوپر دکتر علی شریعتی، این بازدید ترتیب داده شود تا بتوانیم پس از خواندن متن درس در محیط آن خانه (به جای کلاس و پشت میز و نیمکت)، به دانش‌آموزان کمک کنیم که فرم از پیش آماده‌ای را ضمن مشاهده مطالب در خانه موزه و پرسش از مسئولان موزه تکمیل کنند. بخش یک فیلم مستند در آن فضا نیز به تأثیرگذاری بازدید، کمک مضاعف کرد. حس خواندن متن ادبی در محل زندگی نویسنده آن و شناختن او ضمن پرسه زدن در اتاق‌های خانه و گفت‌وگو با راهنمایان موزه، ویژگی جذاب این بازدید بود.

۲. خانه موزه دکتر حسابی: این بازدید با توجه به درس نهم کتاب فارسی هفتم که بخشی از زندگی دکتر محمود حسابی در آن آمده است، در نظر گرفته شد. دانش‌آموزان همراه با یکی از شاگردان دکتر، به بازدید از موزه، محل زندگی و حیاط منزل ایشان پرداختند. ویژگی خاص این بازدید، استفاده از راهنمایی بود که به واسطه شاگردی مستقیم دکتر حسابی، با بیان خاطراتی منحصر به فرد توانست دانش‌آموزان را جذب کند.

۳. کاخ موزه سعدآباد و حسینیه و بیت امام خمینی (ره) در جماران: با توجه به درس تفکر و سبک زندگی پایه‌های هفتم و هشتم، هم‌زمان با دهه مبارک فجر و برای ارائه الگوی سبک زندگی صحیح و شایسته، از این دو محل بازدید کردیم و نتیجه‌گیری را به دانش‌آموزان سپردیم. به این ترتیب، آن‌ها با مشاهده و مقایسه سبک زندگی آخرین شاه ایران در سعدآباد و محل زندگی حضرت امام (ره) در جماران، می‌توانستند دست به تحلیل بزنند. تکمیل برگه‌های بازدید که از پیش طراحی شده بود، نیز به بالا رفتن دقت دانش‌آموزان با در نظر گرفتن جزئیات حین بازدید کمک کرد.

۴. موزه صلح: در درس انشای پایه هفتم، موضوع انشایی با محوریت صلح، آغازگر این بازدید و فعالیت شد. دانش‌آموزان با داستان زندگی ساداکو (نوجوان قربانی حمله اتمی آمریکا به هیروشیما) آشنا شدند و به یاد او هزار درنای کاغذی ساختند تا

به موزه صلح هدیه کنند. در روز بازدید از موزه (که اختیاری و روز پنجشنبه بود)، دانش‌آموزان با راهنمایی یکی از جانبازان جنگ تحمیلی، با مضرات فاجعه‌بار جنگ در زندگی افراد آشنا شدند و توانستند ارزش صلح را از نزدیک درک نمایند. قرائت مقاله و شعر توسط دانش‌آموزان در موزه از دیگر ویژگی‌های جذاب این بازدید تمام دانش‌آموزی بود.

۵. دفتر سازمان ملل در تهران: در ادامه برنامه بازدید از موزه صلح، دانش‌آموزان برای بازدید به دفتر سازمان ملل در تهران رفتند. نکته قابل توجه، استقبال و شوق دانش‌آموزان بود. این برنامه هم روز پنجشنبه برگزار شد و این بار هم مثل برنامه قبل، بچه‌ها برای شرکت در بازدید لحظه‌شماری می‌کردند و حتی حاضر بودند روز تعطیل خود را برای بازدید بگذارند. آن‌ها نامه‌های خود به دبیر کل سازمان ملل را خواندند و نمونه آن را تحویل نماینده سازمان ملل در ایران دادند. آشنایی با کارکرد سازمان ملل ضمن گشت زدن در دفتر این سازمان بین‌المللی، برای دانش‌آموزان هیجان مضاعفی داشت.

۶. تهران گردی قاجاری: با توجه به درس تاریخ پایه نهم، که مربوط به دوره قاجاریه است، بهترین محل برای شناخت این پادشاهی، تهران قدیم و پایتخت این سلسله می‌باشد. از این رو، برنامه بازدید از خیابان ناصرخسرو، شمس‌العماره، مسجد امام، بازار تهران و مدرسه دارالفنون برای یک پنجشنبه صبح تا عصر پیش‌بینی شد. از میدان امام خمینی (ره) (توپخانه) و ابتدای خیابان ناصرخسرو به سمت بازار تهران حرکت کردیم و در راه با شمس‌العماره و کاخ گلستان آشنا شدیم تا به مسجد امام و بازار قدیمی تهران رسیدیم. گشت و گذار در مناطق قدیمی تهران به صورت آزادانه

برای دانش‌آموزان جذاب و هیجان‌انگیز بود. گاه‌گاهی که سؤالی در مورد بناهای تاریخی برای بچه‌ها پیش می‌آمد، دور هم جمع می‌شدیم و بررسی می‌کردیم. حتی بعضی مواقع قرار می‌شد پاسخ دقیق‌تر را در کلاس جست‌وجو و ارائه کنیم. بازدید از مدرسه دارالفنون (میراث ماندگار امیرکبیر و موزه آموزش و پرورش ایران) همراه با توضیحات مسئول مربوطه، پایان بخش این گردش یک روزه و جذاب شد.

۷. باغ موزه قصر: در ادامه بحث تاریخ پایه نهم، که به دوران پهلوی نیز پرداخته است، بازدید از باغ‌موزه زندان قصر که اولین زندان مدرن ایران شناخته می‌شود و فقط گوشه‌ای از وضعیت زندانیان به ویژه زندانیان سیاسی دوران ستم‌شاهی را با هنرمندی جلوه‌گر می‌سازد و نیز خاطرات پرهیجان و بااحساس ایشان برای همه شنیدنی و آموزنده بود؛ بی‌آنکه خسته شوند و بخوانند هرچه زودتر به بازی برسند!

دانش‌آموزانی که بدون برنامه قبلی فقط در موزه پرسه می‌زنند، ممکن است در تمام زندگی نسبت به چنین مؤسسه‌ای احساس تنفر کنند و به آنجا به‌عنوان مکانی بی‌هوده و نهایتاً برای گذران وقت و فرار از ساعت درس بنگرند